

Юрій ЩЕРБАК: ПРИПИНИТИ ВОГОНЬ НА ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ ФРОНТІ

1.

Виступ міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби в Ольштині, на кампусі «Польща майбутнього», викликав гучну і, без перебільшення, скандальну реакцію політичних кіл цієї країни – набагато потужнішу, ніж пов'язану з прильотом російського дрона на територію Речі Посполитої.

Українсько-польський Незалежний Медіа Форум інформував читачів про перебіг цього спалаху негативних емоцій щодо України, але доведеться повторити основні факти.

28 серпня 2024 року, виступаючи в Ольштині разом з міністром закордонних справ Польщі Радославом Сікорським, Дмитро Кулеба на запитання слухачки про ексгумацію тіл загиблих в 1943 році під час Волинської трагедії (яку в Польщі називають «різаниною» і «геноцидом») нагадав, що учасники кампусу зустрічаються в Ольштині, куди були переселені українці в 1947 році в межах операції «Вісла». *Ви знаєте, що таке операція «Вісла», і знаєте, що всі ті українці були примусово виселені з українських територій, щоб жити, зокрема, в Ольштині... Але я не про це говорю. Якби ми сьогодні почали копатися в історії, то якість розмови була б зовсім іншою і ми могли б дуже глибоко зануритися в історію й докоряти один одному за погані речі, які поляки робили українцям, а українці – полякам.* Кулеба закликав будувати майбутнє разом, а історію залишити історикам.

2.

Першою на ці слова українського міністра (це була, либонь, остання заява Кулеби як очільника української дипломатії) гнівно зреагувала экс-прем'єр-міністр Польщі Беата Шидло, євродепутатка від колись панівної, а нині опозиційної партії PiS. Вона заявила, що «українська влада ставиться до Польщі з презирством і безсоромністю». *Шеф Міністерства закордонних справ України Дмитро Кулеба назвав «українськими територіями» простір Люблінського, Підкарпатського і Малопольського воєводства, – поскаржилася пані Шидло. – Це безпрецедентна подія у польсько-українських відносинах... Ви робите не тільки погано, пане Кулеба, ви робите гупо, – зробила емоційний висновок экс-прем'єрка.*

Ці інвективи – з різним ступенем патріотичного гніву

і неприхованого хамства – підхопили політики й численні публіцисти, які принагідно згадали всі «українські грихи» – як історичні, так і сучасні. Вагомо і погрозливо прозвучав голос політика №1 сучасної Польщі – прем'єр-міністра Дональда Туска, який заявив, що дає «однозначно негативну оцінку тому, що сказав український міністр». Туск попередив: *«Україна не буде членом Європейського Союзу без згоди Польщі. Українці повинні розуміти, що вступ до Союзу означає входження у сферу стандартів, які стосуються політичної та історичної культури».*

Польський політик і співак, колишній кандидат на посаду президента Польщі, а нині – член польського Сейму Павел Кукізіз заявив: *«Висловлювання міністра закордонних справ України – скандал, такий самий як порівняння жертв у Бучі з жертвами Волинської різанини. Не йдеться про числа, пропорції чи різниці між тим, що було в Бучі і що відбувалося на Волині, але йдеться про форму тих убивств... Польща показала ціле своє серце, поводитися як зразковий християнин. Незважаючи на всі кривди, прийняли тих людей (біженців з України. – Ю.Щ.), а тепер виявляється, що те ліжко затверде. То прошу – повертайтесь назад, на советські нари».*

Навіть на тлі цих недвозначних заяв особливою тоналністю відзначилася оцінка Ярослава Качинського – мудрого престарілого «вождя і вчителя» PiS, який сказав, що заява Кулеби «небувало скандально, нечувана, вписується в **сталінську(!) і німецьку(!) концепції**». Лідер опозиційної партії підкреслив, що «не про кожен злочин можна забути, а напевно не можна забути про злочин, жертви якого не були чесно поховані й де не можна провести ексгумації». *«Твердження, що ми про це не пам'ятаємо, є, власне, згодою, що поляків можна трактувати як народ, який можна вбивати», – заявив Ярослав Качинський, який принагідно нагадав про свій візит до Києва у складі першої урядової європейської делегації у березні 2022 року на підтримку України.*

Врешті-решт під впливом такого одностайного засудження слів українського міністра його колега Радослав Сікорський, один з відданих друзів України, змушений був також висловити негативне ставлення до заяви Дмитра Кулеби.

Цитовані вище висловлювання найвпливовіших польських посадових осіб дають уявлення про ступінь їхньої «дипломатичності», європейської «толерантності» та простої ввічливості. Зате польські публіцисти – відомі й маловідомі, – які взяли участь у цій веремії, взагалі не обмежували себе жодними рамками: мова йшла про «советський», «силовий» стиль української дипломатії, про те, що недопущення Києвом поляків до ексгумації – це «варварство». Звучав закид, що Україна зробила ставку на Німеччину й «зневажає» Польщу, забувши про життєво важливу допомогу, надану Республікою Польща. Згадувалося, що Зеленський у Києві образив президента Дуду якимось незграбним жартом й посиланням на Урсулу фон дер Ляен, яка вирішить «зернову» проблему без польської участі. Піднімалося питання надмірної «україні-

зації» Польщі й про те, що в новоприбулих та їхніх дітей немає «розуміння польської історії». Один з публіцистів договорився до того, що запитав – скільки польських винищувачів МіГ треба віддати Україні за право ексгумації? А потім озвучив незрівнянну за своєю відвертістю і цинізмом формулу: «Краще, щоб в польських танках гинули українці, ніж поляки».

3.

Отже, в чому звинувачується українській міністр?

1. В тому, що він порівняв злочин українських націоналістів на Волині зі злочинами Збройних сил Польської Народної Республіки в межах операції «Вісла».

2. В тому, що він назвав «українськими територіями» легальні державні землі Речі Посполитої.

Чесно кажучи, я не дуже розумію, чому один масовий злочин – проти поляків – не можна порівнювати з іншим – проти українців. Знаменно, що ніхто з польських політиків не заперечував факту, що «акція Вісла» – етнічна чистка переселення в сталінському стилі понад 140 тисяч українців на «повернені землі» (Ziemia Odzyskana), коли було вбито 655 осіб, – є злочином, засудженим Сеймом Польщі. Але підкреслювалось, що це був **комуністичний** злочин на відміну від злочину **українського**, вчиненого на Волині.

В 1960-1970 роках я декілька разів побував в Ольштині та інших «повернених землях» і зустрічався з живими ще тоді численними свідками-українцями, які розповідали жахливі речі про те, що відбувалося в 1947 році – про бруральність польської безпеки і солдат Війська Польського під командою маршала Роля-Жимерського, які виганяли людей разом з дітьми з домівок на фактичне заслання в чужі, незнані краї, де багато років вони перебували під жорстким контролем Міністерства внутрішніх справ комуністичної Польщі.

Депортація велася з українських **етнічних** територій: Лемківщини, Надсяння, Підляшшя і Холмщини, – розташованих в легальних межах польської держави, – і міністр Кулеба, як підкреслило в офіційній заяві Міністерство закордонних справ України, звичайно, не «висловлював територіальних претензій до Польщі, коли згадав про операцію з переселення українців «Вісла» і назвав деякі території сучасної Польщі українськими».

Думаю, що Дмитро Кулеба – молодий, здібний, інтелектуальний український дипломат нового покоління – назавжди запам'ятає гіркий «польський урок» й буде надалі набагато обережнішим у висловлюваннях на історичні теми, не дозволяючи собі емоцій і українських почувань там, де панують інші настрої. Адже міг на запитання дівчини про ексгумацію казенно відповісти, що питання важливе і буде вирішене іншими державними інстанціями...

Хтось з польських публіцистів висловив побоювання, що Дмитро Кулеба, образившись на поляків, може очолити антипольську політичну партію. Припущення абсурдне, бо в Україні, в якій зареєстровано понад 300 політичних партій, немає (поки що) чогось на кшталт польської «Конфедерації» – проросійського й патологічно антиукраїнського утворення, з яким заграють деякі польські політики в боротьбі за владу. До речі, «Конфедерація» закликала оголосити Дмитра Кулебу персоною нон грата, а польському уряду розпочати політику сили щодо України.

4.

Я не мав і не маю жодних сумнівів, що Волинська трагедія – це злочин, що має бути засуджений і був засуджений як керівництвом України, так і українським суспільством. П'ятий президент України Петро Порошенко став

у липні 2016 року на коліна у Варшаві перед пам'ятником жертвам Волинської трагедії й запалив лампадку на знак вшанування пам'яті загиблих.

Нагадаю, що видатний український історик зі Львова Ярослав Дашкевич заявив: «Український терор 1942-1943 років щодо польського населення Західної України заслуговує на **суворе і беззастережне** засудження». Цей злочин був засуджений свого часу видатним діячем національно-визвольного руху, керівником УПА «Поліська Січ» Тарасом Бульбою-Боровцем, дружина якого також була вбита зарізяками, хоча була чешкою, а не полькою.

Юридичну оцінку Волинської трагедії чітко висловив Голова комісії Сейму з закордонних справ, уповноважений польського уряду з питань відбудови України Павел Коваль:

Українська держава не має нічого спільного, оскільки не існувала. Мова йде про злочин польських громадян проти інших польських громадян. Одні були української національності, інші – польської. Злочин не обтяжує українську державу, бо вона не існувала. Але накладає на кожного громадянина обов'язок – назвати цей злочин і засудити його.

Що стосується проведення пошукових робіт та ексгумації на території України з метою гідного поховання жертв трагедії – жодних сумнівів тут немає: це питання може і повинно бути врегульовано на засадах взаємного пошанування інтересів обох сторін. Думаю, що пан Володимир В'ятрович – колишній голова українського Інституту національної пам'яті, а нині – народний депутат України – може дати більш детальну інформацію щодо цієї проблеми.

Українські жертви тої братовбивчої війни, так само як і польські, заслуговують на гідне поховання.

Переконалий, що тільки християнська формула кардинала Вишинського і святого папи Івана-Павла II «пробачаємо та просимо вибачення» є найпридатнішою для розв'язання цього трагічного обопільного вузла ненависті і крові.

5.

Що сталося з польським політикумом і суспільством на третьому році жорстокої і кривавої російської війни в Україні? Чому такою гострою, ворожою і роздратованою була польська реакція на слова українського міністра закордонних справ, сказані – переконалий – без щонайменшого бажання скривдити польських друзів?

Польща – наш найближчий і вірний союзник, який надав Україні неоціненну військову, політичну і гуманітарну допомогу, – переживає сьогодні глибоку політичну кризу, розкол суспільства на два непримиренні табори – ліво-ліберальний («Громадянська коаліція» Дональда Туска – проєвропейська світська політична сила) й об'єднана правниця (PiS Ярослава Качинського – консервативна партія євроскептиків католицького спрямування). Обійнявши владу в 2023 році, коаліція Дональда Туска вчинила багато радикальних кроків проти представників попередньої влади, зокрема широкі кадрові чистки, судові переслідування, захоплення засобів масової інформації, відміна уроків релігії в школах та іншим. Це спричинило спротив і обурення опозиційної партії, яку підтримали на виборах понад 7 мільйонів виборців. Дехто з публіцистів навіть не виключає загрози громадянської війни в Польщі, хоча я вважаю таке припущення великим перебільшенням.

Панівна коаліція зіткнулася з багатьма труднощами, зокрема фінансовими: так дефіцит державного бюджету становить майже 70 мільярдів злотих, а чимало амбіційних проєктів попередників відкладено, що спричинило невдоволення в суспільстві.

Зросла «втома від війни», адже Польща є прифронтовою країною, яка щоденно відчуває загрозу втягнення у бойові дії. Залишилася в минулому ейфорія добра і милосердя щодо біженців з України. Охолодженню польських настроїв щодо України сприяли деякі хамські за-

яви і жести українського керівництва, небажання київських політиків прислухатися до польських проблем, що проявилось під час так званої зернової кризи. Зросла кількість тих поляків, хто не підтримує українців, – з 17% в 2022 до 41% в 2024 (Forsal.Pl, 24/02/2024).

Відчуваючи ці настрої і переживаючи незгоди в середині панівної коаліції, Дональд Туск вдався до риторики, характерної для PiS, погрожуючи Україні блокуванням її вступу до ЄС у випадку невиконання польських «ексгумаційних» вимог, хоча під час свого першого візиту до Києва в 2023 році обіцяв «делікатний» підхід до цих проблем.

Україні доведеться зважати на існування – поряд з аграрним і транспортним – польського історичного фронту – та політичними фронтами, угорським і словацьким, які чинитимуть опір українському руху до НАТО і ЄС.

6.

Тимчасово перебуваючи в Польщі в 2022 році в рідній для мене родині, я вочевидь побачив і відчув той вибух співчуття до мільйонів українських біженців, який навечно увійде в історію наших народів. Група українських журналістів і видавців, якими опікувався Союз польських журналістів, заснувала українсько-польський Незалежний Медіа Форум – двомовну інтернет-платформу, на якій викривається злочинна ідеологія і практика расизму й проповідується стратегічна дружба наших народів – як запорука нашого опору Імперії зла – путінській Росії. Я надрукував у польській пресі серію статей на актуальні теми, з яких складалася книга «Україна в обіймах Польщі». Назва трохи патетична, але повністю відповідала настроям того конкретного часу. Але коли книга вийшла друком наприкінці 2023 року, ситуація різко змінилася – і мої друзі кепкували, чи не зажорсткими стали ці польські обійми?

Перебуваючи одночасно в польському та українському інформаційному полі, я виразно бачив, як накопичуються помилки й вияви бундючності з боку київської влади на польському напрямку, так і зростає відчуження (якщо не сказати ворожнеча) певних польських кіл щодо України. Обравши натомість американський і німецький вектор, Зеленський та його команда, які поняття не мають про складність українсько-польських стосунків і польську чутливість до питань історії, почали ігнорувати дедалі більше занепокоєння своїх варшавських колег. Подеколи в українську пропаганду почали повертатися мотиви часів Олександра Корнійчука – Ванди Василевської. Відповідно, в польському дискурсі – антиукраїнські заклики Романа Дмовського.

Між іншим, на українських землях триває кривавий двобій між силами Добра і Зла, в якому вирішується не тільки доля України, але й майбутнє Польщі. Якщо Річ Посполита не хоче знову, як в 1939 році опинитися між ворожою Росією та недружньою Німеччиною, вона повинна робити все, щоб утримувати якнайтісніший союз з Україною, про який колись мріяв Юзеф Пілсудський. Згадаймо його заповіт: «Безпека Речі Посполитої нерозривно пов'язана з питанням незалежності України» (1919).

Треба якомога скоріше оголосити ceasefire – припинення вогню – на польсько-українському історичному фронті.

Юрій ЩЕРБАК
Надзвичайний і Повноважний посол України,
письменник, доктор медичних наук
голова Ради українсько-польського
Незалежного Медіа Форуму

12 вересня 2024 року

